

І.І. Котубей, здобувач кафедри кримінального процесу НАВС;
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу НАВС **В.В. Рожнова**

ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ У ФОРМУЛЮВАННІ ПІДСТАВ ВИЗНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ТАКИМ, ЩО НЕ ВІДПОВІДАЄ ФАКТИЧНИМ ОБСТАВИНАМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Серед підстав для скасування або зміни судового рішення КПК України передбачає невідповідність висновків суду, викладених в судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження (п. 2 ч. 1 ст. 409, ст. 411 КПК України). У свою чергу у ч. 1 ст. 411 КПК України наведено перелік підстав для визнання судового рішення таким, що не відповідає обставинам кримінального провадження. Формулюючи систему підстав для визнання судового рішення таким, що не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження, законодавець використав положення, що містять оціночні поняття. Так, судове рішення є таким, що не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження, зокрема, якщо суд не взяв до уваги докази, які могли *істотно вплинути* на його висновки; за наявності *суперечливих доказів*, які мають *істотне значення* для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші; висновки суду, викладені у судовому рішенні, містять *істотні суперечності*.

Під оціночними поняттями загалом розуміють відносно визначені поняття, зміст яких встановлюється лише з урахуванням конкретної ситуації, обставин конкретного провадження.

Наявність оціночних понять і термінів у кримінальному процесуальному праві є вкрай необхідним. Вони дозволяють врахувати конкретні обставини провадження і обрати відповідне рішення з числа тих, які передбачені законом або випливають з його змісту, що робить кримінальне процесуальне законодавство універсальним, здатним стати нормативною основою вирішення будь-якої ситуації. Основною ознакою, що дозволяє відмежувати оціночні поняття від понять, що такими не є, виступає наявність процедури оцінки, під час якої встановлюється відповідність змісту цього абстрактного припису конкретній життєвій ситуації, обставинам провадження. Послідовність і порядок такої оцінки розроблені логікою, однак, зважаючи на наявність у кримінальному процесуальному законі спеціальних норм, які регулюють оцінку доказів, зміст оціночних понять може встановлюватись як під час оцінки, правила якої встановлені логікою, так і під час оцінки, що є самостійним елементом процесу доказування.

Слід вказати на те, що оціночні поняття, які містяться у ч. 1 ст. 411 КПК України належать до числа якісних, тобто тих оціночних понять, які виражають якісні характеристики об'єктів відображення (істотність впливу, істотність значення, істотність суперечностей, суперечливість доказів). Під час оцінки таких понять слід враховувати те, що:

- 1) об'єктом оцінки є якісні властивості явищ, які, як правило, не можуть бути вичерпно та однозначно охарактеризовані;
- 2) для якісної оцінки відсутній точно визначений критерій;
- 3) якісні оцінки не допускають чітко визначених стандартів, наслідком чого є певна невизначеність, проблемність встановлення їх змісту;
- 4) якісній оцінці властива відносна неспростовність, що означає відсутність засобів для негайної перевірки істинності якісної оцінки.

Належне застосування оціночних понять багато в чому залежить від рівня правосвідомості суб'єкта

правозастосування, що пов'язано з необхідністю встановлення змісту норм, в яких вони закріплені. Як засвідчує аналіз правозастосовної практики, труднощі при використанні оціночних понять виникають саме на етапі тлумачення (аналізу) норми, що містить оціночне поняття, оскільки суб'єкту правозастосування фактично доводиться самостійно його моделювати. Правильне розуміння та застосування оціночного поняття, що міститься в одній нормі права, вимагає звернення до інших норм, розкриття змісту оціночного поняття, виходячи з сукупності норм і понять, які в них закріплені. Так, оціночне поняття “істотний вплив”, що міститься у п. 2 ст. 411 КПК України, може бути розкрите через положення ч. 1 ст. 412 КПК України, що формулює поняття істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, і відповідно тлумачитись таким чином: суд не взяв до уваги докази, які могли вплинути на ухвалення ним законного та обґрунтованого судового рішення. Оціночне поняття “істотне значення”, що міститься у п. 3 ст. 411 КПК України, може бути розкрите, зокрема, через положення ч. 1 ст. 368 КПК України, що містить перелік питань, які підлягають вирішенню судом під час ухвалення вироку, і відповідно тлумачитись таким чином: за наявності суперечливих доказів, які встановлюють наявність чи відсутність підстав для прийняття рішень, передбачених ч. 1 ст. 368 КПК України, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші.

Відсутність законодавчого роз'яснення оціночних понять і термінів також значно підвищує роль доктринального тлумачення, заснованого на узагальненні практики та різного роду оцінок. І хоча доктринальне тлумачення належить до різновидів неофіційного тлумачення норм права, воно має важливе значення для правотворчої та правозастосовної практики, оскільки є результатом наукового аналізу правових норм.